

lingen derved forhaledes. Men dagbogen er ikke bare anlagt som studiebog, det mærkes på dens behagelige og afslappede stil, at Malthus også er en ferierejsende, der med samme oplagthed konverserer damer af det gode selskab, inspicerer fattighuset i Trondheim, beundrer landskabets skønhed, forhører sig om køernes mælkeydelse og med forudskikkede bestillinger søger at sikre sig en portion »Iorebar med Flødde«. Han er en kultiveret mand og har på forhånd rustet sig med Pontoppidans Naturhistorie (eng. udg.) og William Coxe's Travels; han besøger museer og biblioteker (noterer sig s. 60 tilstedeværelsen af tyske og franske udgaver af Tom Paine's Rights of Man i de københavnske biblioteker) og føler sig et sted slået af ligheden mellem en støvt nordmand og en af Ossians helte. Han besidder humor, har situationsfornemmelse og er ingen dårlig iagttager af mennesker. Ubetalelig er skildringen af statistikeren professor Frederik Thaarup, forfatter til et værk som han havde købt i København og senere citerer i anden udgaven af sit Essay. Han opsøgte ham i Kongsvinger for at stille nogle spørgsmål om befolkningsstatistikken, hvorover Thaarup mildt sagt følte sig trængt – »he was so much alarmed and seemed to feel so awkward that we were rather in pain for him . . . The impression with which we left the professor was, that he was a very good sort of man, but did not quite answer our expectations as a professor« (s. 208–10). Som sikkert den eneste rejsende i historien ytrer han glæde over at opdage, at han har betalt oprækkerpriser (s. 95 f.). Når det almindelige prisniveau lå på indtil en fjerdedel af det der åbenbart gjaldt for udlændinge, forstod han bedre hvordan den norske fattigbefolkning klarede livets opretholdelse!

Malthus' rejsejournaler er et heldigt fund. De kaster nyt lys over baggrunden for hans forfatterskab, og hans interviews med høje og lave er for skandinaviske historikere en interessant supplerende kilde til kundskaben om forhold og opinioner inden for det dansk-norske monarki o. 1800. Ikke mindst fortæller dagbøgerne om en åben og nobel personlighed, udmærket værd at stifte bekendtskab med.

HARALD ILSØE

FÉLIX PONTEIL: Les Institutions de la France de 1814 à 1870. Histoire des Institutions. Paris, Presses Universitaires de France, 1966. viii + 489 s. 32 F.

Medens Frankrig i årene mellem Napoleon I's fald og Pariserkommunen på det politiske område ikke opnåede politisk stabilitet, men i rask rækkefølge gennemlevede en pseudoabsolutistisk restauration, et plutokratisk monarki, en egalitær republik, et diktatorisk og plebiscitært kejserdømme og tilløbet til et halvt socialistisk, halvt radikalt rådsstyre, var der på det institutionelle område tale om en forbløffende kontinuitet. Det første kejserdømmes centraliserede administration blev i næsten uændret skikkelse overtaget af de følgende regimer, og Napoleons Conseil d'État var for nyttigt til, at bourboner og orléanser kunne bekvemme sig til at give afkald på det, selv om først Napoleon III gengav det dets tidligere nøglestilling i administrationen. Mere bevægelighed var der i de religiøse og undervisningsmæssige institutioners forhold, hvis fluktuationer forløb ret parallelt med den politiske udvikling, fra bourbonernes formæling mel-

lem trone og alter, der medførte gejstlighedens dominans over universitetet med Frayssinous som almægtig Grand Maître, over julikongedømmets sækulariserende tendens til kirkens fornyede fremstød med loi Falloux i 1849. Men på næsten alle områder smittede den franske sociale »immobilisme« af på institutionerne; det mærkedes, at den radikale tradition fra 1793 var stereotypiseret i samme grad som den liberale fra 1789 og den konservative fra l'ancien régime. Lidt ejendommeligt konkluderer Ponteil (s. 405), at »peut-être faut-il voir là (i opretholdelsen af centraliseringen) la preuve flagrante de sa (Frankrigs) maturité démocratique«. Han deler tilsyneladende ikke Tocquevilles bekymring for, at foreningen af egalitært demokrati og centraliseret administration ville munde ud i en gennemført despotisme og en slavetilværelse for den enkelte borger.

I sin disposition har Ponteil taget ikke den institutionelle kontinuitet, men den konstitutionelle omskiftelighed som sit udgangspunkt, hvilket har givet hans fremstilling et noget abrupt præg, og undertiden, især hvad angår forholdet mellem restaurationstid og julikongedømme, har medført en vis uklarhed. I det hele taget gælder det denne bog, som det gjaldt Ponteils bind i serien *Peuples et Civilisations*, »l'éveil des nationalités et le mouvement libéral« (1815–1848), at fremstillingen tynnes af en tilfældigt virkende ophobning af detaljer, der, i stedet for at bidrage til at anskueliggøre hovedlinierne i udviklingen, efterlader et indtryk af en manglende evne hos forfatteren til at disponere sit stof. Som fremstilling er Ponteils værk således skuffende – ikke mindst når det sammenstilles med Jacques Godechots magistrale fremstilling af revolutions- og napoleontidens institutionshistorie, men dets mange oplysninger og dets meget righoldige register gør det til et nyttigt opslagsværk. JOHN Y LEISNER

DAVID PAUL CROOK: *American Democracy in English Politics 1815–1850*. Oxford, at the Clarendon Press, 1965. xviii + 237 s. 35 sh.

Det har længe været en accepteret kendsgerning, at USA for det engelske venstre i begyndelsen af det 19. århundrede var utopia, og at det amerikanske forbillede af de engelske outsiders blev brugt i deres kampagne imod det bestående politiske og sociale system, medens omvendt den engelske elite betragtede det amerikanske samfundssystem som jacobinsk og egalitært og var fuld af foragt over for de forhenværende koloniers manglende litterære og kulturelle dannelse. I de hidtidige fremstillinger af de anglo-amerikanske relationer, f.eks. hos Frank Thistlethwaite og hos G. D. Lillibridge, har opmærksomheden samlet sig ensidigt om venstrefløjen, hvorved den proamerikanske indstilling hos skikkelser som Hetherington og Cobbett og hos Chartisterne er trådt klart frem.

I sin bog har Crook stillet sig den opgave at nuancere dette billede og anbringe inspirationen fra USA i et rigtigere perspektiv ved også at medinddrage andre grupperes omtale af amerikanske samfundsforhold og af det amerikanske politiske system i sin vurdering. Hans hovedkonklusion bliver, at det ganske vist er rigtigt at fremhæve de kontrasterende vurderinger hos det politiske spektrums højre- og venstrefløj, men at skellet ikke er så skarpt som tidligere antaget